

gerjeszti. Nem lehet sóvárogni olyan valaki után, aki mellett nap mint nap felébredünk. A szerelem igazi értékei megmaradhatnak a házasságban is, kiegészülve azzal a többlettel, ami csak a meghozott végleges döntés után válik igazi valósággá: *hozzám tartozol és én hozzád tartozom.*

A lebonyolítás koreográfiája:

A foglalkozás elején a Koncz Zsuzsa által énekelt „Gyerekjátékok” című számot játszom le. Felhívom a figyelmet arra, hogy az egész élet egy nagy „játék” (nem komolytalan, hanem igazán érdekes, olyan valami, amit érdemes csinálni), és ezen belül van az „egész más játék:” a férfi-nő kapcsolat.

Bemutakozás után néhány kérdést teszek fel, amelyekre csukott szemmel, kézfeltartással kell válaszolni (tanárok, idősebbek kiküldve): Ki az, aki már nem szűz? – Ki gondolja úgy, hogy a nemi élet megkezdésével meg kell várni a házasság megkötését? – Kinek volt már olyan testi kapcsolata másnemű partnerral, amit később megbánt? – Ki az, aki valamilyen formában hisz Istenben? Hazudni természetesen szabad, és az adatokat szigorúan bizalmasan kezelem.

Egyes témák illusztrálására elhangzik még: Koncz Zsuzsa előadásában a „Valaki a nagyvilágból majdcsak rámtalál” (a szakítás elviselésének csúcstechnikája), Zorán „Kiáltás” című száma (az alapvető magányosság illusztrálására), ha van idő, az elején az „Amikor” és a „Húsz év múlva” című számok, illetve ezek összevágott részletei, annak illusztrálására, hogy miért tartok Spilhóznit; a végén pedig a „Lökde ide a sört” és a „Jöjj kedvesem!” című számok (az előbbi azért, hogy ne az ilyen öröm legyen az egyetlen és a legfőbb leendő házasságukban, a zárószám pedig azért, mert ha legalább ezt a szintet tartani tudják, már nincs nagy baj).

VARGA PÉTER

Arcok és szándékok

Rapszodikus tudósítás a VI. Nevelésügyi Kongresszusról

Nyárvégi ténfèrgés átható istállószagban. Jobbról néhány fogfájós kutya fel-felvonít, balról sánta lovacska baktat sorsa után. Falusi turizmus? Vakációs látomások? Nem, itt már a 93/94-es tanév története íródik. A 93/94-es? A VI. Nevelésügyi Kongresszus a távlati fejlesztés problémáinak megtárgyalására hivatott össze 1993. augusztus 25. és 28. között az Állatorvosi Főiskolán. Szaz elegáns dísztermi megnyitó után jártunk tanteremről tanteremre – szekcióülésre – az istállók fölé épített emeleten. Megmutatkozott a maga valójában a magyar nevelésügy „állatorvosi lova”.

A közoktatás irányítási rendszere átalakulóban van. A mai bizonytalanság összefügg a közigazgatási és kormányzati intézményrendszer ma még kellőképpen meg nem szilárdult voltával. A közoktatás területén is szükség van a törvényhozói és a végrehajtó hatalom viszonyának, a bírói hatalom szerepének világosabb meghatározására. Szükség van az egyházi és magántulajdonban működő intézmények és a közpénzek felhasználásáért felelős közhatalom kapcsolatának tisztázására. Elengedhetetlen a területi igazgatási funkciók végiggondolása, a területi ellátási felelősség jobb körülhatárolása. Különösen felhívja a kongresszus a figyelmet a kistélepülések igazgatási kompetenciájának gyengeségére, ellátási feladataik megoldatlanságára. Azt javasoljuk, hogy a kormányzat tegyen erőfeszítést a kisebb iskolafenntartók, iskolairányítók kompetenciájának, a helyi iskolai vezetés felkészültségének a fejlesztésére.*

*A kurzívval szedett szövegrészek a Kongresszus ajánlásának részletei. Közfelkiáltással fogadta el a plenáris záróülés. A tudósítás logikáját követve idézem az Ajánlás fő gondolatait.

60 szakmai, érdekvédelmi, a nevelésügyben érdekelt társadalmi szervezet csatlakozott a kongresszusi szervezőbizottsághoz, a Magyar Pedagógiai Társaság több mint 2 év előtti kezdeményezésére. E szervezetek szakmai, társadalmi presztízse sokat változott 2 év alatt; az egyik körül elcsendesült az élet, a másikat magasra röpítette a nyilvánosság. Emlékezzünk: akkor lubickolt a szakma a szabadságban és sorra alakultak a szervezetek. A tendencia a divergenciáé volt, aki tehette, elkülönítette magát. Nem túlzás állítani, hogy a pedagógus szakma a kongresszusi előkészületekben, a szervezőbizottság diplomáciai játékaiban tanulta meg a dialógust, a kommunikáció új módját, a *civil* szerveződés buktatóit és büszkeségét. S ha egyik-másik szakmai szervezet súlya ma más is, mint két éve: a szakmai szervezetek, gyerek- és ifjúságérdekű, családérdekű társadalmi szervezetek *egésze* nem figyelmen kívül hagyható tényező! Szerintem leginkább erről szólt a 93. évi kongresszus.

Mert – bár a meghirdetéshez állami szervezetek is adták a nevüket – a kongresszus szervezése alapvetően *civil munka* volt, mentes a megszokott állami reprezentációtól.

Ennek persze ára volt. Éppen az *ára*. A részvétel költségei bizony magasak voltak. Hogy ez a tény mennyire idézett elő kontraszelekciót a részvételben, ezt ma még nem lehet tudni. Tény: 600 résztvevő adta le névjegyét, mintegy 400 hozzászólást regisztráltak. A pedagógusszakma seregszemléje volt a kongresszus, néhány nagy hiánytól eltekintve az utóbbi esztendő (évtizedek?) pedagógiai ütközeteinek, táborainak résztvevői kevés kivétellel életjelt adtak, *megmutatták magukat*.

A magyar társadalomban végbemenő átalakulás lehetőséget teremthet arra, hogy hazánkban – saját hagyományainkra építve és az európai társadalomfejlődés demokratikus tradícióihoz csatlakozva – olyan pluralista demokrácia jöjjön létre, amelyben az egyének, csoportok, rétegek szabadon fogalmazhatják meg nevelési céljaikat, és szabadon hozhatják létre és működtethetik nevelési intézményeiket.

A jövőért felelős társadalomban a nevelésügy intézményének kell tekinteni a társadalmi együttlét mindazon szféráját, amely érintkezik a felnövekvő nemzedék világával. E szerves nagyszisztem alkotóelemei a családok, bölcsődék, az óvodák, az iskolák, a bentlakásos intézmények valamint a tömegkommunikáció, a kulturális élet, a gyermek- és ifjúsági mozgalmak, az egyházak és vallási közösségek, a gyermekellátás és gyermekvédelem intézményei.

A kongresszus felhívja a társadalom, a kormány, azon belül a nevelés ügyéért felelős kormányzati szervek, az érintett helyhatósági, önkormányzati testületek, az egyházak, a különböző civilszervezetek figyelmét arra is, hogy minden eszközzel segítsék elő a plurális demokrácia viszonyainak kiteljesedését biztosító nevelést.

Megmutatták magukat? Ez már majdnem azt jelenti, hogy rapszodikus értékelésben holmi „szellemi divatbemutónak” láttatom a nagyszabású szakmai-tudományos rendezvényt. Ezt is vállalom. Hogy is alakult ki ez a funkció? Az első napon még izgatott suttogások hullámzottak végig, különösen a „beavatottak” soraiban. Jön? Jönnek? Nem jön? Tényleg nem jön? Mégis jön? Volt, aki szóvá is tette: micsoda dolog, hogy ilyen rangos esemény a felelős ágazati minisztérium tartózkodásával zajlik! Én meg éppen azt tapasztaltam, hogy a résztvevők megkönnyebültek, hogy ezúttal nem *szakma és hatalom dialógusáról* (konfrontációjáról) fog szólni a kongresszus, mint már az utóbbi időben annyiszor. (Emlékszem még, például 1984-ben egy zánkai nevelélméleti konferencián félretehettük korreferátumainkat, mert *sürgősen* véleményezni kellett az esedékes oktatáspolitikai koncepciót. Nos, véleményyeztük, átfogalmaztuk az éjszakát. Aztán boldogok voltunk, ha egy-egy félszavunkra ráismerhettük az előterjesztésben, aztán boldogtalanok, hogy az a nekünk lényeges félszó közhelyé porladt a megalósulatlanságban, hogy aztán a következő felszólításra újra nekilássunk a következő szövegnek...) Megkönnyebbült a gyülekezet – így éreztem –, hogy ezúttal, 1993. augusztus 25. és 28. között *kíváncsian hallgathat*, odafigyelhet a *másikra* – amikor az *sem* küzd, hanem megosztja gondolatait, meditálhat egy-egy kérdés felett, lehet tanácstalan is, lehet borulató, hazaviheti feltöretlen diókként a megoldatlan problémákat.

A neveléstudomány szakmai színvonalán, nyitottságán, kooperációs készségén is múlik, hogy a pedagógusok szakmai fejlesztő tevékenységébe mennyire épülnek be a neveléstudomány és a szélesen értelmezett társ- és határtudományok legújabb eredményei.

A széles értelemben vett neveléstudomány szemléleti, módszertani és infrastrukturális fejlődése, további differenciálódása az egyik lényeges előfeltétele a plurális oktatásügy hatékony működésének, az oktatásügyre vonatkozó központi döntések megalapozottságának, a pedagógiai szakma színvonalának a társadalom pedagógiai kultúrájának. A neveléstudomány fejlődése szempontjából

alapvető feladat a tudományos infrastruktúra stabilitásának biztosítása, egy modern, a tudományos közösség által ellenőrzött kutatásfinanszírozási rendszer megteremtése. A kongresszus hangsúlyozza a döntéshozók, a pedagógusszakma és a tudomány képviselőinek közös felelősségét a nyitottság, a kommunikáció csatornáinak, az együttműködés intézményes formáinak megteremtésében.

Kíváncsian hallgathat? Az egyetemi előadótermek légkörében – lószag ide vagy oda – érezhette magát az ember akár diáknak is. Meghallgathatta P. F.-t arról, hogy a közösségi nevelés és az önkormányzat miként lesz időszerű ma is, miképpen konvergálódik Sík Sándor és Anton Makarenko. Megfeszített figyelemmel követhette I. S. megfontolt, csendes, szépen formált szavait a pedagógiai különösségről, a szemlélet fordulatáról, melyben az intézmény hivatott alkalmazkodni növendékéhez. Meghallgathatta M. Gy.-t arról, hogy mire való a kreativitás egy olyan „szép új világban”, melyről még nem is tudjuk, milyen lesz, még azt sem, milyen üzemanyag hajtja majd gépjárműveit. Meghallgathatta Sz. M.-t arról, hogyan is morzsolódik az áhított európai műveltségkép. Meghallgathatta G. F.-t arról, mit is tehet az iskola az esélyegyenlőtlenségek szélsőségeinek fékezéséért, miközben jóformán tehetetlen (ezenközben a jófűlűek kihallhatták azt is, miékképpen elégedetlenkedik a professzor néhány volt tanítványának teljesítményével). Egy egész egyetemi indexre való előadás részesei lehettünk, a szekcióülések és helyiségek közti csalinkázás – programmal (órarenddel) a kézben – még fel is idézte hajdanvolt ifjúkunkat.

Egyetemi előadások? Bagatellizálnám a Nevelésügyi Kongresszust; a rendezvényre látogató köztársasági elnök szavaival: az utóbbi évek *legfontosabb rendezvénye?* Távol álljon tőlem!

De távol állt azoktól a szakemberektől is, akik jól szervezeten jártak teremről teremre, s mondták el „sorskérdéseiket”, híveket gyűjtendő a szakma más köreiből. Nekik volt igazuk! Ők ezért tekintették fontos eseménynek a kongresszust. S valljuk meg: valóban sorskérdésekről szóltak, „sorsabbakról” a sorskérdések között: a *családi nevelés* kultúrájának kérdéseiről, az *óvodák* védelmében (nem volt a két agitátor-csapat közt konfliktus), s nem utolsó sorban a környezeti nevelésről, mint a XXI. század nevelésügyének alfájáról és omegájáról. Hittünk nekik a kongresszuson. Mint ahogy hittünk a drámapedagógusnak is, az általános művelődési központok elkötelezettjének, a gyermek- és serdülőmozgalmak képviselőinek is.

Persze, a *nevelésügyi kongresszus* – céljai között is így deklarálta – elsősorban oktatásügyi kongresszus volt, az *iskola* állt az érdeklődés homlokterében, az iskola, amely éppen most kapott új ruhát, új törvényeket. A kongresszus bölcsen viszonyult a törvényekhez, tisztelettel emlegette őket, de tudván tudva, hogy az iskola is olyan, mint a benne otthonra lelők: mire elkészül a szabó az új ruhával, már ki is nőtték – vagy a dereka szorít, vagy a szárai rövidek.

Az oktatásügy társadalmi és kormányzati pozíciójának lényeges javítása érdekében szükséges, hogy az tudományosan megalapozott távlati fejlesztési stratégiával rendelkezzen. Ebben rendszerbe kell foglalni mind a közoktatás, mind a szakképzés, mind a felsőoktatás programjait. A fejlesztési koncepciót az oktatásügy társadalmi-gazdasági feltételrendszerének tudományos föltárására kell alapozni. Különös figyelmet érdemelnek az oktatásügy dinamikus fejlődő szakaszai. A hazai oktatáskutatások kiemelkedő feladatává kell tenni a távlati fejlesztési koncepció tudományos megalapozását. Átfogó oktatásügyi információs rendszert kell kiépíteni, szükséges a változó helyzet követésére és elemzésére alkalmas adatbázis kialakítása és folyamatos karbantartása.

Szóba került a neveléstudomány is. Teljesen igaza volt M. O.-nak: hozzá kell szoknunk, hogy neveléstudomány *okvannak*. Mint ahogy a hivatásos kutatóknak – figyelmeztetett T. G. a pedagógiai „fenegyerek” – azt is meg kell szokni, hogy a tudomány „vaskos bátyái” mögé be-betör a gyakorlat alternatív szabadcsapata. Igen ám, vetette ellen B. Z., de ez már nem a katedrák és a „méltóságos aggok” neveléstudománya...

Oktatásügyi kongresszus? Igen. Az általam vártnál kevesebb szót kapott a nevelésnek iskolán kívüli világa, mely világ – ezt pedig szóvá tették előadók és vitapartnerek is – mára sokkal nagyobb befolyással bír a felnövekvő nemzedékekre, mint az iskola. Mégis, úgy látszik, még nem érkezett el az idő, hogy a differenciált pedagógusszakma integráns részeként üljön egy asztalnál az óvónő, tanító, tanár, kollégiumi igazgató, kutató mellett a pedagógiai újságíró, a gyermek-tömegkommunikáció szakembere, a gyermekkönykiadó, a gyermekszínház művésze, a gyermekfilmrendező, a játéktervező, az iskolaépi-

tész, az ifjúsági szálló portása, a gyermekorvos és a gyermekfodrász. Pedig ez lesz majd a jó világ...

A kongresszus felhívja az ország közvéleményének figyelmét, hogy hazánk gazdasági felemelkedését, felnövő generációk nevelését kockáztatja a magyar fejlődésben évtizedek óta tartó, szinte rendszerfüggetlen tendencia, amely veszélyezteti a nevelésügy, azon belül a közoktatás anyagi feltételrendszerét. A kongresszus azt ajánlja a nevelésügy anyagi feltételeiért felelő kormányzatnak és önkormányzatoknak, hogy az államháztartás reformjának mielőbbi megkezdésével állítsa meg a nevelésügy, a közoktatás költségvetési pozíciójának fokozatos romlását. Kezelje a kormány valóban stratégiai ágazatként az oktatási szférát, mert ezzel a leghatékonyabban és legmesszebbmenően megtérülő beruházást hajtja végre. A kongresszus bíz abban, hogy az oktatás-nevelés gazdasági növekedésben játszó szerepét felismerve a vállalkozói szféra, gazdasági érdekképviseltek fokozottabb mértékben segítséget nyújtanak az oktatás tartalmi és anyagi feltételeinek javításához.

A már emlegetett bölcsesség nem zárta ki az indulatokat. Egybehangzó volt a kongresszus álláspontja abban a kérdésben, hogy mindent meg kell kísérelni, hogy ne egy szegregáló iskolarendszert örököljön a XXI. század; a peremre szoruló, lemaradók iránti szolidaritás pedagógusszakmánk megváltoztathatatlan bélyege – így tanúskodtak a résztveők. Tisztelettel adóztak a kongresszus támogatásában is kitűnő fővárosi oktatásügyi jelentőségének, de szót emeltek a vidéki Magyarországért is. A pedagógusszakma tudomásul vette a piacgazdaságot, felkészül ennek szabályaira, de számít arra, hogy a kulturális piac vadhajtásai elháríthatók – fogalmaztak egy másik szekcióban.

A megelőző közel egy évtized tapasztalatai arra utalnak, hogy a nevelési intézmény mint szervezet akkor tud eredményesen működni, ha nagyfokú autonómiát élvez. Az oktatási törvények érvényesítése során korrekcióra készen kell nyomon követni, hogy miképpen alakulnak a hatáskörök, milyen feladatokat látnak el a központi, ügynevezett felügyeleti szervek, miképp érvényesül az önkormányzatok fenntartási felelőssége, hogyan érvényesülhet az iskolák tartalmi, szakmai és gazdasági önállósága.

A pedagógusszakma vállalja a pluralista demokráciát, felkészül arra is, ha ez a helyzet magát a szakmát is nagyobb aktivitásra készíti, jobb dialógusteremtő képességre az iskolafenntartókkal, szülőkkel, s magukkal a gyerekekkel, növendékekkel. Érzékenyebbé vált ez a szakmacsoport az autonómiára. Szemmel látható volt: nem helyezné gyámság alá – még a védettség reményében sem – ezt az autonómiát.

A kongresszus legalább ilyen súllyal fordul a pedagógusokhoz, arra kérve őket, hogy törekedjenek saját tevékenységük állandó megújítására, éljenek azokkal az egyre sokasodó tájékoztatói, önképzési lehetőségekkel, amelyek olyan ismeretek, képességek birtokába juttathatják őket, amelyekkel valóban megteremthetik szakmai autonómiájukat. A kongresszus hangsúlyozza, hogy az oktatás-nevelésben csak akkor juthat igazán érvényre a tanszabadság, az alternativitás, ha a pedagógusok mind szélesebb köre számára értékke válik a szabadság, és ha munkájukat minél magasabb színvonalon végzik.

A kongresszus fontosnak ítéli a pedagógusok érdekvédelmi és különböző szakmai-érdekképviselői szerveinek a pedagógusok érdekvédelemért szerepe erősítésében betöltött funkcióját. Javasolja, hogy az eddigiekhez hasonlóan folytatódjon az általuk segített azon tanulási folyamat, amelyben maguk a pedagógusok is elsajátítják egy demokratikus társadalomban való létezés sokféle képességét. Törvényi garanciát kell teremteni a szakmai érdekvédelmi szervezetek, szakmai kamarák működési kereteinek, jogosultságainak és elemi működési feltételeinek biztosításához.

Valahogy így zajlott a dialógus tanteremben, iskolaudvaron, étkezőasztalnál. Régi ismerősök vették szemügyre egymást: előnyükre változtak-e a hosszú forró vakáció nap-sütése alatt, vagy éppen nem is változtak? Címeiket cserélték és olvasmányokat – minden reggel megtelt az Információ terülj-terülj asztala nyomtatványokkal, kiadványokkal. A pedagógusszakma ünnepnapjai voltak az augusztus végi napok.

Az utolsó délután ugyan Érisz istennő hagyományos almája mégis csaknem begurult a termekbe. Meg kellett írni és elfogadni az *ajánlásokat*. A régi reflexek csaknem működésbe léptek. Ki-ki igyekezett, hogy a saját gondolata felerősödve visszhangozzék az Ajánlásban, kísértettek a régi görcsök, a „most mondjuk meg nekik...” ökölbe szorított mondatai. De szerencsére a délután rövid volt, s még kíváncsiak voltunk néhány előadásra.

A pedagógusok élet- és munkakörülményei, de méginkább emberi és szakmai közérzetük a közoktatás, a nevelés alakulásának legdöntőbb tényezője. A pedagógus egyedül, a társadalom anyagi és erkölcsi támogatása nélkül, képtelen megfelelni feladatainak. Ezért fordul a kongresszus az országgyűléshez, a kormányhoz, az önkormányzatokhoz, érdekvédelmi szervezetekhez, hogy tegyék meg mindent a pedagógusok életviszonyainak, munkakörülményeinek javítására.

El kell végezni az iskola világát, a pedagógusok helyzetét markánsan befolyásoló – 1990-1993 közötti – joganyag hatásainak elemzését. Szükséges a pedagógusok életminőségének vizsgálata, különös tekintettel az egészségkárosító körülményekre.

Másnap a suttogások is elültek. A Minisztérium magas beosztású képviselői kiültek az elnökségi asztalnál az okos professzorok mellé, az államtitkár ígérte meg, hogy a közoktatáspolitikai döntéshozók tanulmányozzák majd a jelentős kongresszus jelentős üzeneteit. Gyors búcsúzások, futás a pályaudvarokra. Az évnytóra mindenki hazaért.

Elég lesz-e 600 száj értő hírnöknek? Képesek leszünk-e – hatszázadmagammal – ezt a tanulságot közvetíteni: hogy tudniillik a felelősség együtt jár a meditálás képességével, a másik meghallgatásával, hogy az iskola körüli szakmai kérdésekben is szükséges túllépni a „mai kocsmán”. Képesek leszünk-e közvetíteni a munkanélküliség rémével küzdő iskolákban, az intézménybe visszaültetett, az iskolapadokat amúgyis nehezen szokott nagykaszok között, a közeledő télben kevésnek bizonyuló tüzelőre figyelve, a tanönyvdzsungelben eligazítatlanul bolyongva, összevitatkozva igazgatóval, polgármesterrel, TOK-kal (vonóval), képesek leszünk-e igazolni szakmánk valóban (már elnézést a kölcsönzött kifejezésért) „nyugodt erejét”?

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a nevelésügy, az oktatás iránti nemzeti, állampolgári felelősségérzet megnyilvánulásának igazi terepe a helyi társadalmi szféra, az oktatást is kontrolláló, de azzal együttműködő civiltársadalmi szerveződés. A kongresszus bizik abban, hogy a civiltársadalom megerősödésével együtt létrejönnek azok a valóságos társadalmi szerveződések, amelyek képesek – a pedagógusok partnereiként – megfogalmazni a gyermekellátással, neveléssel, oktatással kapcsolatos igényeiket, képesek hatékonyan segíteni a nevelési intézmények egyéni arculatának kialakítását.

A kongresszus külön is felhívja a szülőket, a különböző szülői érdekképviseletek figyelmét, hogy éljenek érdekvégyesítési jogaikkal, s a maguk eszközeivel érjék el, hogy a kormányzat, az önkormányzatok tegyenek többet a nevelés és oktatás ügyéért. Egyben arra is kéri a szülőket, hogy a maguk lehetőségein belül, a maguk eszközeivel segítsék a nevelésügy helyzetének javítását.

A kongresszus indítványozza, hogy a pedagógusok segítsék a helyi társadalom, a civil szerveződések fejlődését; mind többen vállaljanak helyi képviselői jelölést, kapcsolódjanak be az önkormányzatok munkájába, segítsék elő a szülői szervezetek megerősödését.

Végezetül a kongresszus kifejezi meggyőződését, hogy a nevelés intézményeiről döntésképes civiltársadalomban méltó helyet foglalnak el – csorbítatlan jogaikat élvezve – maguk a felnövekvő nemzedékek; gyermekeink, tanítványaink, növendékeink.

TRENCSENYI LÁSZLÓ